hejmar 9 havîn 1991

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

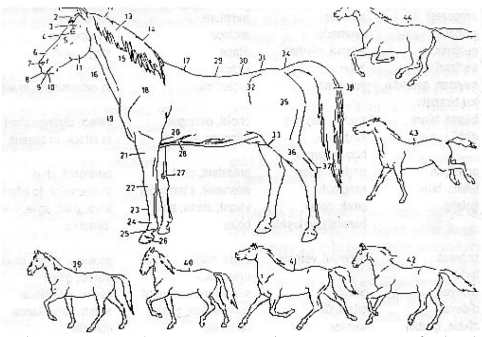
Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

HESP

Amedekar : Mizaffer BEGZADE

kurdî	tirkî	fransizî	ingilîzî
1-38 hesp	at	morphologie du cheval	points of the horse
1-11 serî	baş	tête (la tête du cheval	head (horse's head)
1- guh	kulak	oreille	ear
2- tûmik, tûncik	perçem	toupet	forelock
3- enî	alın	front	forehead
4- çav	göz	œil	eye
5- rû	yüz	face	face
6- difin, poz, bêvil	burun	chanfrein	nose
7- firnik	burun deliği	naseau	nostril
8- lêva jorî	üst dudak	lèvre supérieure	upper lip
9- dev	ağız	bouche	mouth
10- lêva jêrî	alt dudak	lèvre inférieure	underlip (lower lip)
11- guhişk, alûş, alçîmek	atın alt çenesi	ganache	lower jaw
12- patik	ense	nuque	crest (neck)
13- bijî	yele	crinière	mane (horse'smane)
14- çema stû		encolure	crest (horse's crest)
15- stû	boyun	cou	neck
16- gewrî	boğaz	gorge	throat
17- sermil		garrot	withers

kurdî	tirkî	fransizî	ingilîzî
18-27 lingê pêşin,dest	ön ayak	membre antérieur	forehand
18- şepîlk, pol	omuz	épaule	shoulder
19- sîng, pêxîl	göğüs	poitrail	breast
20- binçeng	dirsek	coude	elbow
21- mil	bilek	avant-bras	forearm
22-26 zend		pied antérieur	forefoot
22- çok	diz	genou	knee (carpus, wrist)
23- zend		canon	cannon
24- qevdik, xirtik		boulet	fetlock
25- gûzek	bukağılık	paturon	pastern
26- sim		pied (sabot)	hoof
27- goçke		châtaigne, un durillon	chestnut (castor), a callosity
28- demara mehmûzê		veine thoracique externe	spur vein
29- navpişt	sırt	dos	back
30- masulka, piş		reins	loins (lumbar region)
31- qorik	sağrı	croupe	croup (rump, crupper)
32 - kulîmek	kalça	hanche	hip
33-37 - lingê paşî	arka ayak	membre postérieur	hind leg
33- çok		grasset	stifle (stifle joint)
34- qurma dêlê	but	attache de la queue	root (dock) of the tail

CIVÎNA BIHARA 1991AN

Civîna nehemîn a li ser zimanê kurdî, zaravayê kurmancî ji 25ê gulanê ta 1ê hezîranê, li Swêdê, li xwendegeha Biskops Arnöyê civiya. Civîn giraniya xebatên xwe da ser lêgerîna peyvên hin afirandinên klasîk û nûjên ên kurmanci : *Nûbara Ehmedê Xanî* (Sedsala XVIIan), *Adet û Rusûmatê El Ekrad* (Sedsala XIXan), Memê Alan, Dîwana Duwem a Cegerxwîn, kovarên *Roja Nû* û *Stêrk* (Salên 1940an), Dîwana Tîrêj. Tevî vê lêkolîna bingehîn ji bo vejîndina dewlemendiyên kêmnas ên zimanê me beşdarên civînê li ser hin gotinên jiyana rojane (hesp û mirîşk) û li ser pirsên rêzimana kurdî jî xebitîn. Em encamên van xebatan di vê hejmarê de belav dikin. Hevalên ku beşdarî civîna bihara 1991an bûn, ev in : Lutfî Baksi (Xerza), Rojen Barnas (Diyarbekir), Mizaffer Begzade (Şikakan), Huseyin Kurdo (Amûd), Kendal Nezan (Diyarbekir), Zinar Soran (Mêrdîn), Elî Şêr (Wan), Mehmet Uzun (Siwêrek), Veysi Zeydanlî (Bedlîs), Zeynelabidîn Zinar (Batman) û Reşo Zîlan (Agirî).

KURMANCÎ

LI SER RASTNIVÎSÎNA ÇEND TIŞTAN

(II)

Reşo ZÎLAN

3. Rastnivîsîna pirtikên bi *bê* û *ne* -yê

Di zaravayê kurmancî de daçeka «**bi**»-yê xwedî çend maneyan e. Wek daçekekê maneya wê ya bingehîn tev, tevî, di gel, pê re, pêrebûn û refaqetkirin e.Bi alîkariya vê daçekê çend daçekên hevedudanî jî tên saz kirin, ku di pêkhatinên weha de rola «**bi**»-yê pêşdaçek e. Ev pêşdaçek çu caran bi peyva berî xwe yan jî bi dû xwe ve nayê zeliqandin. Ew hertim serbixwe û cihê tête nivîsîn. Paşdaçekên ku daçekên hevedudanî pêk tînin jî, ku «**de**, **re**, **ve**» ne, divê wek «**bi**»-yê cihê û serbixwe bêne nivîsîn.

Ev çend nimûne ne ji bo daçekên sade:

Tu hîna ***bi*** *kurdî nizanî!*
Balafira me hê ***bi*** *hewayê neketiye.*
Ewî pere ***bi*** *bêrîka xwe xist.*
Bi *min, ev ne tiştekî qenc e.*
Tu ***bi*** *ya min bike, guh mede xelqê.*
Mendoyê bêbext ew ***bi*** *kuştin da.*
Ez ***bi*** *şivan bûm.*

Ev jî çend nimûne ne ji bo daçekên hevedudanî:

Mêvan dê ***berbi*** *êvarê bêne malê.*
Karwan ***ber bi*** *destê sibehê derkete rê.*
Devê şûşê ***serbi*** *jêr meke, ser****bi*** *jor bike!*
Ne ku ez, lê ***biser de*** *ew ji me dixeyîde.*
Ji duhî ***û bi virde*** *ez di nivînan de me.*
Kinc û solên min ***bi*** *avê* ***de*** *çûn.*
Min dît, ku hin serbaz ***ber bi*** *gund* ***ve*** *diçûn.*
Tiştekî ***bi*** *ser* ***ve*** *zêde meke!*
"Axa, ***bi*** *deh gundiyên xwe* ***ve****, bawer dike ku Keyxosrow e".*
Şagirt ***bi*** *mamoste* ***re*** *çûn çolê.*
Nasnameya wî ne ***bi*** *wî* ***re*** *bû.*
Bi *derenceyan* ***re*** *hilkişiya taqa didiwan.*

Herweha **bi** dikare rola forma alaviyê (enstrûmental) jî, ango çêkirin yan jî bûna tiştekî bi riya yan jî bi alîkariya alav û amrazekî (alet, hacet, enstrûment), bîne cîh. Bo nimûne:

Ez çayê ***bi*** *şekir vedixwim.*
Ajda ***bi*** *otomobîlê diçe çarşiyê.*
Hestî ***bi*** *kêrê nayên hûr kirin.*
Wî destên xwe ***bi*** *sabûnê şûştin.*
Cendirme dixwazin me ***bi*** *darê zorê bînin rê.*
Dîwarên odeyê ***bi*** *keviran hatine çêkirin.*
Welat navê xwe ***bi*** *qelemê nivîsand.*
Wî ***bi*** *galegalê serê me bir.*
Pirto ***bi*** *destê Nevzad hat kuştin.*
Min ew pere ***bi*** *destên xwe spartin wî.*
"Yek heye, ***bi*** *sedî; sed heye,* ***bi*** *yekî".*
"Dinya ***bi*** *dor e, ne* ***bi*** *zor e".*

Ka de tu ***bi*** *navê Xwedê sond bixwe!*

Ji bilî vê, **bi** dikare bibe hoker jî. Heke **bi** bi rola hokerê rabe jî divê ew bi tena serê xwe bête nivîsîn. Heçî **bi**-ya hoker e, ew ji bo darîçavkirina çawan û herweha kînga, di çi zemanî de qewimîna bûyerekê ye. Wek:

Wê ***bi*** *dizîka ji kurê xwe re got.*
Bi *rastî ez ne di wê baweriyê de me.*
Bi *roj ba dihat,* ***bi*** *şev jî baran.*
Zimanê wî roj ***bi*** *roj qelstir dibe.*
Wî ***bi*** *temamî dest ji kurdîniyê berdaye.*
Ez ê ji te re ***bi*** *tenê gotinekê bibêjim.*
Hevind ***bi*** *vî awayî nikare bixwîne.*
Ez ê ne ***bi*** *siwarî, lê* ***bi*** *peyatî bêm.*
Tu ***bi*** *qencî jê re bibêje, ne* ***bi*** *xerabî.*
Hevraz her ***bi*** *carekê derew dikirin.*
Em ***bi*** *saetan li benda te man.*

Herwekî ku di hevokên jorîn de jî diyar dibin, rola **bi**-yê, ji bilî ku ew hoker e, temamkera lêkerê (verbal attribut) ye jî. Ango **bi**, naveroka hevokê bi alîkariya lêkeran temam dike. Gava ku em li hevoka *Wê bi dizîka ji kurê xwe re got* dinihêrin, em dibînin ku di vê hevokê de peyva *bi dizîka* bi rola hokerê radibe. Ew bi me nîşan dide, ku diya wî kurikî bi çi awayî, bi çi rengî bi kurê xwe re peyiviye. Heke em pirsa *Wê çawan ji kurê xwe re got?* ji hevokê bikin, dê bersiva pirsa me *bi dizîka* be. Ne xwe, *bi dizîka* hoker e. Lê belê, pirtika ku di vê hevokê de lêkerê temam dike, **bi** ye. Bêî bikaranîna **bi** -yê, em nikarin lêkera di vê hevokê de, ku *got* e, temam bikin. Ji lewre jî em jê re dibêjin ev **bi**, temamkera lêkerê ye. Ji ber vê yekê jî divê ev **bi** bi tena serê xwe bête nivîsandin.

Carina jî **bi** bi rola pêşpirtikê radibe û di forma îzafeyê de tête bi kar anîn. Di rewşên holê de, divê em **bi**-yê ji peyva ku bi dû wê re têt, veneqetînin û wan bi hev re binivîsin. Wek:

Xwarina ***bi*** *rûn dijminê tenduristiya me ye.*
Kebaniya ***bi*** *zarok xwe vedihisîne.*
Heval mirovekî ***bi*** *bext e.*
Ev bizina me heywanekî ***bi*** *goşt e.*
Ciwan goştê ***bi*** *bez hez nedikir.*
Destgirtiya wî yeke ***bi*** *naz e.*
Hêmîn xwarinên ***bi*** *tam çêdike.*
Xortên ***bi*** *kezeb ji gundê me derketine.*
Geliyên ***bi*** *dar xemla welêt in.*

Wek xuya ye, di nimûneyên jorîn de rola **bi** -yê pêşpirtik e. Ew hatiye pêşiya peyvekê, jê rengdêreke nû afirandiye. Ev rengdêra nû jî bûye temamkera navdêrekê yan jî bernavekê. Divê bête gotin, ku rengdêrên weha çêkirî, gelek caran îdyomên nû pêk tînin û ji aliyê naverokê ve, maneyeke nû diafirînin. Herwisan, **bi** -yên pêşpirtik yên bi vî rengî, pirî caran maneya *heyî, heye, xwedî/xwedan* yan jî maneya paşpirtika *-dar* didin naveroka peyva di gel xwe. Ango: Birûn = rûndar, rûnheyî.
Bizarok = ducanî.
Bibext = xwedîbext.
Bigoşt = goştdar, goştheyî.
Bibez = bezdar, bidon, birûn.
Binaz = nazdar.
Bitam = tamdar, biçêj, çêjdar.
Bikezeb = wêrek, mêrxwas.
Bidar = dar lê heye.

Tiştên ku me di warê rastnivîsîna **bi** -yê de gotin, bi giştî, di warê rastnivîsîna **bê** -yê de jî derbas dibin. Ji ber ku ferqa di navbera **bi** û **bê** -yê de, bi tenê ji aliyê naverok û maneyê ve ye. Ne ku ji aliyê rêzimanî ve. Ji aliyê rêzimanî ve rola herdukan jî yek e. Lê belê, herwekî tête zanîn, ew ji aliyê mane û naverokê ve du pirtikên bervajiyên hev in. Heçî **bê** ye, ew di maneya tunebûn, pêrenebûn û hwd de ye. Ew ji peyva *bêyî* hatiye kurt kirin û bûye **bê**. Car caran dibe **bêî** jî. Ew, nemaze gava ku di gel gehîneka *ku*, yan jî bi tena serê xwe di maneya hayjêtunebûn, tunebûn û bihevrenebûnê de tête bi kar anîn, dibe **bêî**.

Ev in çend nimûne ji bo rastnivîsîna **bê** -yê.
Ne bi hev re:

Ez çayê ***bê*** *şekir vedixwim.*
Bê *guman ev tiştên te gotî, rast in.*
Duhî ez ***bê*** *pere çûbûm dikanê.*
Goşt ***bê*** *bez e, ji te re baş e.*
Wî cînarê xwe ***bê*** *sebeb bi hêrs kir.*
Ez ê qewlê xwe ***bê*** *gotin bînim cîh.*
Çi bikim, ***bê*** *bext im, şansê min tune ye!*

Bi hev re:

Koçer mirovekî ***bê*** *bext e.*
Dibêjin ew bi derdekî ***bê*** *derman ketiye.*
Meyweyên ***bê*** *tam nayên xwarin.*
Mirovê ***bê*** *kar divê li kar bigere!*
Xwarina ***bê*** *pere bi destê her kesî nakeve.*
Penêrê ***bê*** *îman nedibate xwarin.*
Ev bîr, bîreke ***bê*** *binî ye.*
Cira hevalê te yê ***bê*** *rû ne xweş e.*
Tu dê ji kû mirovekî ***bê*** *deng bibînî?*

Çend nimûne ji bo rastnivîsîna **bêî** -yê:

Ew ***bêî*** *min nabe.*
Êzdîn ***bêî*** *xanima xwe naçe serdana xelqê.*
Ew ***bêî*** *ageha mamosteya xwe derketine hewşê.*
Bêî *ku cînaran bihisîne, mala xwe bar kiriye.*
Bêî *ku tu bizanibî, me pereyên xwe hiltanîn.*

Heçî rastnivîsîna pirtika **ne** -yê ye, qaîdeyên ku ji bo rastnivîsîna **bi** û **bê** -yê derbas dibin, divê ji bo rastnivîsîna pirtika **ne** -yê jî derbas bibin. Berî her tiştî, pirtika **ne** -yê, pirtikeke neyîniyê ye. Ji bo pêkanîna raweya neyîniyê tête bi kar anîn. Me dil nîne, ku em li vir dîsan li ser raweya neyînî û qaîdeyên ku ji bo wê derbas dibin, rawestin. Ji ber ku me li ser vê pirsgirêkê di hejmara 5-an ya KURMANCÎ de, ku di havîna sala 1989-an de hatiye weşandin, bendeke taybetî nivîsîbû. Ji ber vê yekê jî, em ê bi tenê bi kurtî ji **ne** -ya ku mirov bi hev re dinivîse, çêl bikin.

Qaîdeyên ku di warê rastnivîsîna **ne** -yê de derbas dibin, herwekî yên **bi** û **bê** -yê ne. Ango, her çi gava ku rola **ne** -yê bibe temamkera lêkerê, divê ew cihê bête nivîsîn. Lê heke rola **ne** -yê bibe pêşpirtik û ew di gel peyva bi dû xwe re rengdêreke nû yan jî îdyomekê biafirîne, divê ew bi hev re bête nivîsîn. Wek:

Ne bi hev re:

Heyam niha êdî ***ne*** *sar e.*
Eylo ***ne*** *kurapê min e, lê kurmetê min e.*
Ew ê ku telefon kiribû, ***ne*** *ez im.*
Doktor dibêje ku ew ***ne*** *kunêr e.*
Hingê Efrasyab ***ne*** *rengkorî bû.*
Mircan ***ne*** *yara Keleş e, yara Kawe ye.*
Ew camêrê ku tu dibêjî, ***ne*** *merd e.*

Bi hev re:

Miraz ne mirovekî dewlemend e, ***ne*** *dar e.*
Zagros ***ne*** *yarê me hemûyan e.*
Gelo kîjan doktorî ev ***ne*** *xweş muayene kiriye?*
Ewî ne duayên qencan, lê duayên ***ne*** *qencan kirin!*
Mem û Zîna Xanî yê ***ne*** *mir sertaca edebiyata me ye.*
Camêrên ***ne*** *merd yên wek te, nehatine rûkalê dinyayê.*
Mîha me jî û çêleka me jî ***ne*** *zok in.*
Kesê ***ne*** *heq divê cezayê xwe bibîne.*

35- ramê stûr	bacak	cuisse	haunch
36- ranê zirav	dirsek	jambe	gaskin
37- çevok		jarret (la pointe du jarret)	hock
38- dêl, qemçik, boçik	kuyruk	queue	tail
39-44- meşa hespan	at yürüyüşleri	allures	gaits of the horse
39- qedem, meşa nerm, rêveçûn	yürüyüş	pas	walk
40- rewan	rahvan	amble	pace
41- loq	tırıs	trot	trot
42- gurloq		galot	canter (hand gallop)
43-44- çargaviya nerm	hafif dörtnala	petit galot	canter
43- çargav, çarnal	dörtnala	galot	gallop
44- çargaviya mişt	hücum dörtnala	grand galot	full gallop
temen, emr	yaş	âge	age
şîre, 1 salî	1 yaşına kadar	jusqu'à 1 an	less than 1 year old
bîrye 2 salî	tay	poulin	foal
cohnî, canî	1 ile 2 yaşları arası	âgé de 1 à 2 ans	between 1 to 2 years old
nuhzîn, 3 salî	2 ile 3 yaşları arası	âgé de 2 à 3 ans	between 2 to 3 years old
qute, 4 salî	3 ile 4 yaşları arası	âgé de 3 à 4 ans	between 3 to 4 years old
dêlberdayî, 5 salî,	4 ile 5 yaşları arası	âgé de 4 à 5 ans	between 4 to 5 years old
hesp, ji 5 salî pê ve	at (5 yaşından sonra)	cheval (à partir de 5 ans)	horse (5 years od or more)

nîşana 5 saliyê ew e ku du diranên pehn hene, dibêjin enaf.
nijdî kirin, di 5 saliyê de ku ji bona hesp dêla xwe baş hilde jor, hinekî ji dêla wê/wî dibirin.

RENGÊN HESPAN

reşbez	koyu gri	gris foncé	dark grey
sorboz	demir kır	aubère	strawberry roan
şînboz	çelik grisi	gris bleu	blue grey
kumêt	doru	bai, e	bay
zerkumet	kule	isabelle	light-tan (horse)
qule	sekili at	balzan	(horse) with white stockings
qemer	yağız	brun	brown

FERHENGOKA ROJA NÛ

Amadekar : Reşo ZÎLAN

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
kiryarî	abone ücreti	abonnement	subscription
kiryar	abone	abonné (e)	subscriber
kiryar (bikir), kirîdar, kiryox	alıcı	client, acheteur	client, buyer
bişûndemayîn	gerikalma	arriération	backwardness
xwe di ser re zer kirin, xwe di ser ve çeng kirin	aşmak	franchir	to cross
navtêdan	kışkırtma, tahrik	provocation, incitation, instigation	provocation, incitement, instigation
lêsorkirin, lêtûjkirin	kızıştırma	excitation	excitement
bîrewer	aydın	intellectuel	intellectual
xweser	bağımsız	independant	independent
xweserî	bağımsızlık	indépendance	independance
heyîn	varlık	existence	existence
bîr birin, bîr lê birin	düşünmek, tahmin etmek, değerlendirmek	penser, évaluer, tenir compte	to think, to evaluate, to take into account
lebat, endam	uzuv	membre	member
xerabe, kavil, wêran, dêris, xirbe	harabe	ruine	ruin
bi dar ve kirin	idam etmek	pendre	to hang
yekîne	birlik (askeri)	unité (militaire)	unit (military)
bombeavêj, bombavêj	bombardıman uçağı	bombardier	bomber
sozwinda	sözünü tutmayan	qui ne tient pas parole	who doesn't keep his word
qipçe kirin	kenetlemek	cramponner, attacher	to clamp, to fasten, to tie
neqeb	geçit, gedik, ara	passage, brèche	passage, breach, gap
mamik, tiştonek, qelpik, têderxistinok	bilmece	devinette	riddle
noqav	deniz altı	sous-marin	submarine
bin av kirin	batırmak	couler, faire plonger	to sink, to plunge sthg into
baskordî	kolordu	corps d'armée	army corps
sinçî, sincî	karakter, ahlak	caractère, habitude	character, habit
sermed	ebedi	éternel	eternal
sermedî	ebediyet	eternité	eternity
fermandar	komutan	commandant	commander
serfermandar	başkomutan	commandant en chef	commander-in-chief
serfermandarî	başkomutanlık	commandement en chef	commandement-in-chief
topên balafirşikên	uçaksavar topları	artillerie anti-aérienne	anti-aircaft artillery
nûçegihan	muhabir	correspondant	correspondent
zirehpûş,zirîpoş	zırhlı	cuirassé	battleship
navhincî, navincî	orta büyüklükte	moyen	middle sized
ardû	kuru yakacak	combustible solide	solid combustible
sotemenî	yakıt	carburant, combustible	fuel
tasa şihînê	terazi kefesi	plateau d'une balance	scales pan
şihîn, şehîn	terazi	balance	scales
penah	barınak	abri	shelter
pê dan erdê	direnmek	résister	to resist
berfende, aşît, renî, renû, herez, basû, şepe, horyes	çığ	avalanche	avalanche
pûn: pûyin, debax kirin	sepilemek	tanner	to tan
nav hilanîn	zikr etmek	mentionner	to mention
leylan	serap	mirage	mirage
seyandin (dûtin)	sıvamak	enduire	to coat
bi cezbê ketin	(tarikat ehli için)kendinden geçmek	entrer en transes	to go with a trance
cezbe	kendinden geçme	transe, extase	trance, ecstasy
serguzeşt	serüven	aventure	adventure
komgirav	takımada	archipel	archipelago
gehînek	aşama, merhale	étape	stage, stop

serfirazî	zafer	victoire	victory
heyman, qelandin,tov birandin	yok etmek	exterminer	to exterminate, to wipe out
bijarte, bijare	seçkin, seçilmiş	choisi, distingué	select, distinguished
dirêjî.... kirin	saldırmak, hücum etmek	attaquer, assaillir	to attack, to assault
sermiyan	başkan, lider	président, chef	president, chief
têkilî... bûn	karışmak	intervenir, s'immiscer	to intervence, to interfere
çeleng	çevik, cesur, hareketli, yakışıklı	vivant, alerte, agile, beau	alive, alert, agile, lively, beautiful
şehreza	becerikli, yetenekli,bilgili	avisé, habile, adroit, talentueux	sensible, skilful, dexterous, skilled, gifted
dîdevan	gözcü	surveillant, sentinelle	sentry, watchman
dîdevanî	gözcülük	surveillance, garde	watch, surveillance
nîkbîn, çakbîn	iyimser	optimiste	optimist
nîkbînî, çakbînî	iyimserlik	optimisme	optimism
bedbîn	karamsar	pessimiste	pessimist
bedbînî	karamsarlık	pessimisme	pessimism
armanc	amaç, ereç, hedef	but, objectif, cible	goal, objective, target
qad	saha, meydan, alan	terrain, champ, place	ground, field, place
qada şer	savaş alanı	champ de bataille	battle-field
qada dahatinê	iniş alanı	terrain d'atterrissage	landing ground
alan	yankı	écho	echo
alan dan	yankılamak	répercuter, produire un écho	to echo
bi hewa ketin	havalanmak	prendre l'air, s'envoler	to take off, to fly away
nuhirandin	mırıldanarak şarkı söylemek	fredonner	to hum
torin	asil, yakışıklı	noble, beau	noble, handsome, beautiful
narincî	turuncu	orangé, châtain clair.	chestnut, light biswin, reddish

sincok : benî, meşlûr, sincûx, kome
kesme : helîl

F E R H E N G O K A
Nûbara Ehmedê Xanî

Amadekar : Zeynelabidîn ZINAR
Nûbar di sala 1683 an de hatiye nivîsîn.

kurdî	**tirkî**	**fransizî**	**îngilîzî**
gerew, graw	1) rehin 2) karşılık	1) gage 2)contre-partie, contre-valeur	1) pawn 2) compensation
ziyan	hasar	dommage, perte	dammage, harmn, loss
derew	yalan	mensonge	lie
şilîl	çavdar	seigle	rye
to	kaymak	crème	cream
bet	toy	outarde	bustard, Canada goose
zîv	gümüş	argent	silver
paxir	bakir	cuivre	cooper
risas, zirinc	kurşun	plomb	lead
qela	kalay	étain	tin, pewter
ejnû	diz	genou	knee
sîng	göğüs	poitrine	chest, breast
ran	baldır	cuisse	thig
didan (diran)	diş	dent	tooth
lêv	dudak	lèvre	lip
xasma: nexasim, nemaze	özellikle	particulièrement, spécialement	particularly, especially
bajar	şehir	ville	city, town
dirav	para	monnaie, argent	money
ermûş	îpek	soie	silk

mehder	şefaet	intercession	intercession
mehdervan	şefaatkar	intercesseur	intercessor
rewal: bêmû	tüysüz	imberbe	beardless
hilû	pürüzsüz	lisse	smooth
biçûk	küçük	petit	small
mak	ana, anaç	mère, matrice	mother, matrix
asîman	gök	ciel	sky
mey	şarab	vin	wine
meyxwer	şarapçı	buveur de vin	wine drinker
hinarî	gönderilen, elçi	envoyé	envoy
bêgav	mecbur	obligé	obliged, complelled
bêgavî	mecburiyet	obligation, nécessité	obligation
gor	mezar	tombe	grave
hinar	nar	grenade	pomegranate
gilyaz	kiraz	cerise	cherry
hejîr	incir	figue	fig
kuncî	susam	sésame	sesame
bih	ayva	coing	quince
kundir	kabak	courge	marrow, squash
penîr	peynir	fromage	cheese
poxîn: genimê qelandî û hûrkirî	kavut	blé frit	fried wheat
keşk: çortan	kurut	grumeaux de babeur sechés pour l'hiver	buttermilk lump dried for winter
heban	dağarcık	sacoche	food bag
girr, debax	tabak	tannage	tanning
hevrê	yoldaş	compagnon, camarade	companion, mate
pîşe	meslek	métier, profession	occupation, craft, profession
kevan	yay	arc	bow
kêşik	yay kirişi	corde d'un arc	bow's string
tîr	ok	flèche	arrow
leşker	asker	soldat	soldier
cuwamêrî	cömertlik	générosité	generoisity
nijde	devriye	patrouille	patrol
mêrînî	mürüvet	magnanimité, générosité	magnanimity, generosity
lawînî	gençlik	jeunesse	youth
pêşû	sivrisinek	moustique	mosquito
pojan	yavşan otu	véronique	speedwell, veronica
pûng	yarpuz	menthe sauvage	wild mint
superng (siping)	yemlik otu	salsifis des prés	goats beard
kaxez	kağıt	papier	paper
penbû	pamuk	coton	cotton
bêheya	hayasız	effronté	shameless, impudent
riswayî	rezil	infâme, vil	vile, infamous
evîn	aşk, sevgi	amour	love
yar	dost	ami,e	lover
kewden	görgüsüz, cahil, düşüncesiz	écervelé, idiot rustre, goujat	churl, loot, boor co-spouse
hewî	kuma	co-épouse, lien de parenté entre les épouses d'un polygamme	
têkil	karışık	mélangé, embrouillé, désordonné	mixed-up, muddled, disorderly
ask	geyik	cerf	stag, hart
bîşe	çalılık	bosquet, buisson	copse, grove
bardar	yüklü	chargée, enceinte	loaded, laden, pregnant
avis	hamile	grosse, enceinte	pregnant
mafûr	halı	tapis	rug, carpet

mey	şarab	vin	wine
hêvî	umut	espoir	hope
hêvînemayî	umutsuz	désespéré	hopeless
asin	demir	fer	iron
pola	çelik	acier	steel
biraştî	izgara, şiş ya da ya da fırında pişmiş	rôti	roast
ta	tel	fil	thread, wire
taze	taze	frais	fresh
belg	yaprak	feuille	leaf
xêvet	büyük çadır	grande tente	large tente
kon	çadır	tente	tente
vîn	îrade	volonté	will
şên	kudret, iktidar	pouvoir	power
ala	bayrak	étendard, drapeau	flag, standard
durû	ikiyüzlü	hypocrite, faux-jeton	hypocritical
qerd	maymun	singe	monkey
zengil	çan	cloche	bell
dojeh	cehenem	enfer	hell
perestin	ibadet	adoration	adoration, worship
sertilî	başparmak	pouce	thumb
mîdad	murekkep	encre	ink
lengî	topal	boiteux	lame
verêhtin	boşaltmak	vider, verser	to pour, to empty

PEYVÊN

Dîwana Tîrêj

Amadekar: Zinar SORAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
heyam, dem, dewr	devir, çağ, dönem	temps, époque, période	time, epoch, period
geşt, ger	seyran, kır gezintisi, piknik	promenade à la campagne	walk, stroll in countryside
lenger	1) köprü ayağı 2)çapa demiri	1) pilier d'un pont 2) ancre	1) pillar 2) anchor
koh, çiya	dağ	montagne	mountain
pesar, berpal	bayır, yamaç	côteau	hillside, slope
panav, deşta bilind a rast	yüksek ova	plateau (de montagne)	plateau
lat	masif kaya, uçurum	rocher, précipice	rock, chasm
xunav	çişeleme, çiy, şebnem	rosée	dew
çirisandin	ışıldatmak	faire luire	to polish, to shine
çirisîn	ışıldamak	luire, étinceler	to gleam, to shine
perwaz	kanat çırpma, uçuş	envol, battement d'ailes	flight, taking wing
lek	1) 10.000 kişi 2) küme	1) 10.000 individus 2) foule	1) 10.000 peuples 2) crowd
cobar	dere	ruisseau, cours d'eau	stream, brook
bestîn	bağlamak	attacher, lier	to bind, to tie up, to link up
sîpah	ordu	armée	army
çilak	ince uzun değnek	baguette fine et rectiligne	rectilinear stick
çilakî	ince uzun	droit, rectiligne	straight
vîn, viyan	irade, istek	volonté	will

şeg	değnek, hokey değneği	baguette, crosse de hockey	hockey stick
helestin, rabûn	kalkmak	se lever	to wake up
hedan	sabır	patience	patience
sawêr	hayal	imagination	imagination
şermîsar	mahcub	honteux, humilié	shameful, ashamed
mişt	silme dolu	à ras bords	to the brim
piyam, peyam	mesaj	message	message
destbeste	elpençe	soumis le doigt sur la couture	fully obedient
geda	dilenci	mendiant	beggar, mendicant
qaş (kevirê bi qîmet)	yüzük taşı	pierre sertie	precious stone, gem
nigîn, gustîl	yüzük	bague	ring
rewa	nem	humidité	humidity, dampness
qad, cî, meydan	meydan, alan	place, champ	place, field
şehneşîn	balkon	balcon	balcony
zernegar	altın işleme	brodé d'or	embroidered with gold
şeng	canlı	vivant, plein de vitalité	lively, vivid
pêjin, dengê kerr	hisetme, gürültü, yankı	signe, signal, bruit, écho	sign, signal, noise, echo
pejina te nayê	senden haber yok, görünmüyorsun	tu ne donnes pas de signe de vie	there is no news from you
kalan	kılıf	fourreau, gaine	sheath
dax	dağlama	cautérisation	cauterization
çeleng	çevik, çalışkan, canlı	agile, vif, leste, diligent	agile, nimble, sprightly
êl	boy, il	tribu	tribe
koçemal : tevahiya malê	ailenin tümü	toute la famille	all family
nik, cem, ba	nezdinde, yanında	chez	at, in
kavil	virane, harabe	ruine	ruin
tak û tûk, yekoyek	tek tük	rarement	rarely
pepûk	guguk kuşu	coucou	cuckoo
pertew, şewq, tîrej	ışın	rayon	ray
jana zirav	verem	tuberculose	tuberculosis
kovî	yabanî, evcilleştirilmemiş	sauvage, non domestiqué	sauvage wild
pêxwas	baldırı çıplak	va-nu-pieds	tramp
guft û goy	sohbet	causerie, conversation	talk, chat, conversation
tax	mahalle	quartier	quarter, neighbourhood
tevger, bizav	hareket	mouvement	movement, motion
pêşewa	önder	leader	leader
serwer	ulu önder, hükümdar	souverain	sovereign
rav, 1) nêçîr 2) sef	1) av 2) saf	1) chasse 2) rang	1) hunting 2) row, line
kam	dilek, arzu	désir	desire
xifş, ximş, karxezal	ceylan yavrusu	faon, daguet	fawn, brocket
xûz	kambur	bossu	hunchbacked
nependî	gizli	en cachette	on the sly, secretly
xeml û xêz	zinet, süs eşyası	parure, ornement	ornament, jewels, finery
qûntar	dağ eteği	flanc de montagne	slope
berpal	bel	versant de coline	hillside
baq	demet	bouquet	bunch
hov	vahşi	sauvage, fauve	wild, wildcat
rêç, şop	iz	trace	track
pîkolî, pêkolî	eşeleme	action de piaffer	stamp
pêkolî kirin	eşelemek	piaffer	to stamp, to paw the ground
kêl, kevirê çikandî	dikili taş, mezar taşı	borne, pierre tombale	milestone, tombstone
kotek	zor	force, coercition	coercion
şevgêr	harami	brigand opérant la nuit	brigand acting by night
ban	dam	toit	roof
liq	şube	section, branche	section, branch
rex	donanım	agrès, cartoucherie	apparatus, cartridge belt

bîdar, şiyar	uyanık	éveillé, vigilant	awake, vigilant
dilawer, dilêr	yiğit	brave, vaillant	brave, valiant, galant
hêvisîn	nakış işlemek	broder	to embroider
çogan, darê gogê	polo değneği	crosse	crook, crocier, stick
vajî	ters	envers, à l'envers	wrong side, inside out
çox	çuha	drap	woolen cloth
kemxa	bir nevi ipek kumaş	soie de Damas	silk of Damascus
mexmer	kadife	velours	velvet
mircan	mercan	corail	coral
şêrgele	aslan sürüsü	troupeau de lions	herd of lions
têz	çakmaklı tüfeklerde ateşleme fitili	mèche du briquet de fusil	wick of a rifle
şewl	fundalık	broussailles	brushwood
pişk	kura, nasib	lot, part	prize, share, lot
pişk avêtin	kura çekmek	tirer au sort	to draw lots
best	heves, ilham	inclination, désir, inspiration	desire, inclination, inspiration
salar	baş kumandan	commandant en chef	commander in chief
serbaz	er, nefer	soldat	soldier
darsêpî	sehpa, idam sehpası	gibet, potence	gallows
arbeşk	çakmak taşı	silex	flint
axivîn	depreşmek	récidiver (maladie)	to recur
deliyan	kamaşmak	s'éblouir	to bedazzle
terez, zîpik	dolu	grêle	hail
bahoz	fırtına	tempête	storm, tempest
hilmiştin, rapêçayin	çemremek	se retrousser	to hitch up, to turn outwards
bengîn	tutkun, sarhoş	amoureux passioné	passionate
kelax	leş	charogne	carrion
gornebaş	bir sırtlan cinsi	une variété de hyène	a variety of hyena
keftar	sırtlan	hyène	hyena
sermed	ebedi	éternel	eternal
sermedî	ebediyet	éternité	eternity
pêwend	bağ, ilgi	lien, liaison, relation	link, linkage, relation
qirş û qal	çer çöp	brindilles	twig
moran	pus	brouillard	fog, mist, smog
çepel	çirkin	laid	ugly
şabaşî	şükür, ikram	grâce, louange	praise, grace
ceban	mezarlık	cimetière	cemetery
hoşîn	sendelemek	tituber	to stagger
delav	yalak	abreuvoir	watering place
rewrewk	gözleri kararma, sanrı	hallucination	hallucination
hilçinandin	1) çekip koparmak 2) örmek onarmak	1) extirper 2) ravauder, repriser	1) to eradicate, to extirpate 2) to darn
sergerdan	şaşkın, başı dönen	étourdi, désorienté	heedless, scatter brained
zîtin	eğirmek	filer	to spin
peng	iplik çilesi	écheveau	skein, hank
gilde	yumak	pelote	(wool) ball
keşkûl	keşkül, dilenci çanağı	obole	mite, offering, obol
gezo	kudret helvası	manne, exsudation végetale	manna
temara mirinê	ölüm uykusu	sommeil de la mort	deep sleep
rêl	küçük orman	bois	wood
berokaş	yokuş yukarı	pente ascendante	uphill
şîp	iniş, çağlayan	chute d'eau, cascade	waterfall, cascad
babîsok, babelîsk	hortum	tourbillon	whirlwind
bagêr	kasırga	ouragan, bourrasque	hurricane, storm
nirx	narh, değer	prix, valeur	price, value
hok: girêka ku vebûna wê hêsan e.	çözülmesi kolay düğüm	nöud facile à défaire	knot easy to undo

îşk*, îşk dan	sıkıştırmak (yük)	comprimer, presser	to squeeze, to press
gulî	püskül	houppe	tassel, tuft
rîşî	saçak	frange	fringe
mexmer: elba mezin a darîn	tahtadan yapılmış büyükçe kap	grand récipent en bois	large wooden bucket
navkil, kêrî	yayık germe tahtası	baguette servant à tendre la baratte en outre de chèvre	stick which serves to brace a goatskin used as churn

----

* îşk : darê ku pê piştiyek, barek tê şidandin.

Termên rêzimanî

kurdî	**tirkî**	**fransizî**	**înglîzî**
termên rêzimanî	gramer terimleri	termes grammaticaux	Grammatical terms
alfabe, f.	alfabe	alphabet	alphabet
tîp, f.	harf	lettre	letter
girdek, f.	büyük harf	majuscule	Capital (letter)
hûrek, f.	küçük harf	minuscule	small letter, lower case
dengdar, f*.	ünlü, sesli	voyelle	vowel
dengdara dirêj, f.	uzun ünlü	voyelle longue	long vowel
dengdara kurt, f.	kısa ünlü	voyelle courte	short vowel
bêdeng, f.	ünsüz, sessiz	consonne	consonant
dudeng, f.	iki ünlü, diftong	diphotngue	diphtong
sêdeng, f.	üçünlü, triftong	triphtongue	triphtong
kîte, f.	hece	syllabe	sylabble
yekkîte, f.	tek heceli	monosyllabe	monosylabble
dukîte, f.	iki heceli	dissyllabe	disylabble
sêkîte, f.	üç heceli	trisyllabe	trisylabble
kîtandin	hecelemek	épeler, syllabe par syllabe	to spell syllabble by syllable
pirkîte, f.	çok heceli	polysyllabe	polysyllable
tîpandin	harfi harfine yazdırmak	épeler lettre par lettre	to spell leter by letter
ra, f.	kök	racine	root
rader, m.	masdar	infinitif	infinitif
bêje, peyv, f.	sözcük, kelime	mot	word
bêjeya guhêrbar, f.	değişken sözcük	mot variable	inflectional word
bêjeya neguhêrbar, f.	değişmez, değişken olmayan sözcük	mot invariable	unvariable, uninflectional word
bêjeya sade	yalın sözcük	mot simple	simple word
bêjeya hevedudanî	bileşik sözcük	mot composé	compound word
pêşdanî, f.	önek	préfixe	prefix
paşdanî, f.	ardek	suffixe	suffix
eyletbêje, f.	sözcük topluluğu	famille de mots	words family
serbixwe	bağımsız	indépendant	independent
serbixweyî	bağımsızlık	indépendance	independence
piçûkker	küçültücü	diminutif	diminutive
erînî	olumluluk	affirmative	affirmative
neyînî, f.	olumsuzluk	négation, négative	negative
hevedudanî, f.	bileşik	composé	compound
hevmane, f.	eşanlamlı	synonyme	synonymous
hevdeng, m.	eşsesli	homonyme	homonymous
dijmane	karşıt anlamlı	antonyme	antonymous
devkî	sözlü	oral	oral
nivîskî	yazılı	écrit	in writing
nimûne	örnek	exemple	example

rêziman	gramer	grammaire	grammar
rêzimana kurdî	Kürtçe grameri	grammaire kurde	Kurdish grammar
navdêr, m.	isim (grammer)	substantif	noun, substantive
nav, m.	isim	nom	name
serenav, m.	özel isim	nom propre	proper noun
hevenav, m.	cins isim	nom commun	common noun
komenav, m.	nom collectif	topluluk ismi	collective noun
navê hevedudanî, m.	bileşik isim	nom composé	compound noun
jimar	sayı	nombre	number
jimarnav, m.	sayı adı	numéral	numberal
tekane, m.	tekil	singulier	singular
pirane, m.	çoğul	pluriel	plural
zayend, f.	cins	genre	gender
mê, f.	dişil	féminin	feminine
nêr, m.	eril	masculin	masculine
nêtar, f.	nötr	neutre	neuter
nêtari, f.	nötrlük	neutralité	neutrality
rastnivîsîn, f.	imla	orthographe	orthography
spehînivîsîn, f.	güzel yazı yazma sanatı	calligraphie	calligraphy
tof, f.	grup, küme	groupe	group
awa, m.	hal, durum	cas	case
tewandin, f. tewang, f.	büküm	déclinaison	declension
tewandin (bitewîne !)	bükümlemek	décliner	to decline
kes, m.	şahıs	personne	person
kesê yekemîn	birinci şahıs	première personne	first person
kesê duwemîn, m.	ikinci şahıs	deuxième personne	second person
kesê sêyemîn, m.	üçüncü şahıs	troisième personne	third person
rengdêr, f.	sıfat	adjectif	adjective
rengdêra çawahîn, f.	niteleme sıffatı	adjectif qualificatif	qualifing adjective
rengdêra nîşandanê, f.	işaret sıfafı	adjectif démonstratif	demonstrative adjective
rengdêrra jimarîn, f.	sayı sıfatı	adjectif numéral	numeral adjective
rengdêra pirsiyarkî, f.	soru sıfatı	adjectif interrogatif	interrogative adjective
pronav, m.	zamir	pronom	pronoun
pronavê kesîn, m.	şahıs zamiri	pronom personnel	personal pronoun
pronavê pirsiyarkî, m.	işaret zamiri	pronom interrogatif	interrogative pronoun

* Di xebatên xwe yên rêzimanî de Mîr K. A. Bedir Xan *dengdar* ji bo *bêdeng* ango bîseda ya farisî [(t) : sessiz, (f) : consonne] bi kar aniye û ji bo *sedadar* a farisî [(t) ünlü, (f) voyelle] jî *dengdêr,* dixebitîne. Ji ber pêşî li tevliheviya navbera *dengdar/dengdêr* bê girtin û ji bo bikarin van mefhuman bi awayekî sadetir bi zarokên kurd bidin hîn kirin, Civîna ziman termên jorîn helbijart.

JI KLASÎKÊN KURDÎ

Ferhengoka Dîwana Cegerxwîn

-II-

Amadekar : Khosrow ABDOLLAHÎ

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
kulah: kum	külah	bonnet	cap, bonnet
raborî	geçmiş, mazı	passé	past
şax: çiya	dağ	montagne	mountain
diyar: bilindahî	yükseklik	hauteur	height
fexfexe: xwe nepixandin	övünme	pavanement, fanfaronade	strutting about, bragging

devlok: kesê ku dev davêje her kesî	ısırıcı, herkese dil uzatan	qui agresse tout le monde	aggressive towards everyone
lewleb: destikê meşkê: çerxa felekê	felek çarkı	roue de la Fortune	fate
çikûs: tima	cimri	avare	miserly, stingy
mehder: şefaet	şefaat	clémence	clemency, leniency
şebnem: xunav	şebnem	rosée	dew
rekeh: qefes	kafes	cage	cage
qelêr: qilêr, qirêj	kir	saleté, crasse	dirt, filth
lehî: lêwî, laser, sêlav	sel	torrent	torrent
pereng: 1) hevrîşimê pir sor ê ku dibiriqe, 2) bizot	1) kızıl ipek 2) köz	1) soie rouge 2) braise	1) red silk 2) embers
pêkve: bihevre, hemî	birlikte	ensemble	together
kepen: qeyd û zincîr, lele, toq û zincîra giran ku dixin stûyê mehkûman	mahkumların boynuna takılan ağır zincir	chaîne lourde portée au cou par des condamnés	heavy chain put around the neck of prisoners
kortal	uçurum, dipsiz derinlik	abîme	chasm, abyss
xurd, par	pay	lot, part	share
saw: tirsa mezin	dehşet	frayeur, terreur	fright, terror
reş û peş	korkuluk	épouvantail	scarecrow
reş û peş kirin, çav tirsandin	ürkütmek	brandir l'épouvantail	to scare
serpêl: heqîr, bêxîret	ürkek, haksız-lıkları kabul eden, hakir	indigne, vil	vile, infamous
gerdûn: kaînat	evren	univers	universe
xar: kelem	diken	épine	thorn
lewçe: çenebaz	geveze	bavard	talkative
tolaz: jinbaz, çavlider	hovarda	coureur, libertin	womanizer, woman-chaser, libertine
zugurt: 1) bê jin 2) bê mal û bê dirav, bê çare, reben, rahib	1) bekar 2) parasız 3) rahib	1) célibataire 2) sans fortune 3) moine	1) bachelor 2) penyless 3) monk
stembar : yê ku stem û zilm dikşîne	mazlum	opprimé, persécuté	oppressed, persecuted
paçîk: perçeyekî nerm ê piçûk, potik	bez parçası	pièce de toile, de tissu	piece of material, of cloth
şerîpan bûn :	savaşmak	se battre	to figth
bejî : yabanî, ne avî	yabani, sussuz	sauvage (plante)	wild, savage
sîm : zîv	gümüş	argent	silver
dasî : parsûyên masiyan	kılçık	arête d'un poisson	fishbone
noq	dalma	plonger, plongée	dive, diving
noq bûn	dalmak	plonger	to dive
noqar	dalgıç	plongeur	diver
qulebaz : fêlbaz, fenek	üçkağıtçı	intrigant	schemer
jêder : çavkanî	memba	source, origine	source, origin
gerd : mezin, giregir	büyük, eşraf	grand, notable	notable, impressive
tore : edeb, terbiye	terbiye	education	education
bengîn : bi evîna	aşık, tutkulu	amoureux	enamored, passionate lover

kesekî dîn bûn		passionné	
bengînî	tutku	passion	passion
mihrecan	festival,	festival	festival
wefd, *nm*	heyet, delegasyon	délégation	delegation
merbend :	ayaklara vurulan	chaîne mise	ankle chain
qeyda ling	zincir	aux pieds	
qaçûr, qemçûr	hayvan vergisi	impôt prélevé sur le bétail	tax levied on livestock
hêtûn: kûreya kilsê	demirci ocağı	forge (de forgeron)	blacksmith's forge
an hesinkeran			

— péhlevan: ji gotina îranî pehle, şehir, bajar tê, pehlevan kesê ku bajar diparast, ku mêr û mêrxas bû, jê re digotin.
şeraba kamiranî: şeraba bexteweriyê, şeraba ku mirov dighîne miradê xwe
— li hember hev bûn: şerê hev kirin
— bej : erdê bê av, reşahî
— şût : 1) kone, fenek 2) rût, tazî

Ferhengok

Reşo ZÎLAN

Kovara kurdî ya bi navê ***Stêr***ê, di navbera salên 1943 - 1945-an de, wek paşkoya (servehî) salane ya rojnameya ***Roja Nû***, li Beyrûtê hatiye çap kirin. Herwekî tête zanîn, rojnameya ***Roja Nû***, rojnameyeke hefteyî bû û di navbera salên 1943-1946-an de li Beyrûtê dihate weşandin. 73 hejmarên rojnameya ***Roja Nû*** ronahî dîtine. Xwediyê hem ***Roja Nû*** û hem jî ***Stêr***-ê mamostayê payebilind û zaneyê nemir rehmetî Mîr Dr. Kamiran Alî Bedirxan bû.

Li ser hev 3 hejmarên ***Stêr***-ê derketine. Hejmara 1-an di 6.12.1943-yan de, hejmara 2-yan di 28.2.1944-an de û hejmara 3-yan jî di 22.10.1945-an de hatine weşandin. Hemû hejmar di yek mezinahiyê de, ango di formata A3-ê (297x420 mm) de û 4 rûpel in. Kovar bi xwe wênedar e û wêneyên wê reş û spî ne.

Stêr bi xwe, bi kurdiya zaravayê kurmancî ye û herwekî diyar e, bi kurmanciyeke bilind, edebî, spehî û bedew hatiye nitirandin. Heçî mijarên kovarê ne, mijarên giştî û gelemperî ne. Tevî ku mijarên giştî beşeke girîng ya kovarê pêk tînin, tê de nivîsarên zargotinî û edebî jî ne kêm in.

Ferhengoka jêrîn, ferhengokeke pir piçûk ya peyvên nû, yan jî peyvên jibîrçûyî, windabûyî, nadir û kêmpeydabûyî ne. Ji bilî vê, me peyvên ku ji aliyê rastnivîsîna zaravayê kurmancî de girîngiyekê berpêş dikin jî êxistine ferhengokê. Me li beramber peyvên holê bi tenê «*Rastnivîsîn!*» daniye û bi vî awayî xwastiye bala xwendevanan bikişînin.

Mirarî: mirwarî, durr, lû'lû'; kevirekî rengsedef û giranbiha ye. (t) *inci* (f) *perle* (e) *pearl*
Çarnikar: çarkenar, çarmedor, çaralî, çarhêl, çarhawêl, çarrex
Kû der: *rastnivîsîn!*
(Bi şewq û) **bîn**: (bi şewq û) bînîn
Şanî dan: nîşan dan, nimandin, raber kirin
Pêş kirin: nîşan dan, nimandin, raber kirin
Pevregirêdayî: yekker, yekpare, bihevregirêdayî
(Ev mezinên) **he**: (ev mezinên) han
Sermiyan: = semyan: serek
Dirêjî (neyaran) **bike**: êrişî (neyaran) bike
(Bi hêvî û) **niyaz**: (bi hêvî û) lava
Bi hafa (yekî ketin): bi diyarî (yekî ketin)
Nazenîn: nazdar
Şaristan: 1. welat 2. bajar, şar, şehr
Derêxistin: derxistin
Bend: meqale
Nivîsevan: nivîser, kesê xwedî jêhatin û qabiliyet ku dikare bend yan jî pirtûkan binivîse. Heçî peyva «nivîskar» e, ne bi vê maneyê ye. Ew bi maneya kesê ku şol û karê wî nivîsandin e, bi karê nivîsînê ve bilî dibe, ango sekreter yên ku di nivîsgeh û buroyekê de kar dikin.
Sername: sernivîs, navê bendê
Xebatker: kedkar
Xwe kar kirin: xwe amade kirin
(Çek û) **posat**: (çek û) techîzat
Qirên: şer, pevçûn

Gerandin: bi rê ve birin, îdare kirin
Berberî: şer û neyarî
Bergeh: 1. dîmen, menzere 2. horîzont, aso, ûfiq 3. perspektîv 4. menzîl, mesafe
Gerew: barimte, rehîne
Kûrahî: *rastnivîsîn!*
Lê hûr nêrîn: lê hûr bûn, bi hûr û kûrahî li dabaşekê nihêrîn û ew ders kirin.
Pêşçavan kirin: nîşan dan, nimandin, raber kirin
Gerînende: serkar, mudir
Mirovdewlet: mirovên xwedî zanyariyên dewletbirêvebirinê
Çîrêdestî: berhema destên hunermendekî
Mermertiraş: kesê ku mermeran ditiraşe û jê tiştekî diafirîne
Nûve: îcad, tiştên nû hatine dîtin û îcad kirin
Nûvekar: mûcîd, kesê ku tiştekî nû îcad kiriye
Kûrerastî: rastî û heqîqetên kûr
Bilindtir: *rastnivîsîn!*
û h.w.d.: Û her wekî din, û hwd
Destnîgar: resam
Nîgarandin/nîgarîn: resim kirin
Qesirbend: koşkbend, kesê ku ji avakirina koşkan beşer dike
Avahîgeh: cîhê ku avahî lê hene
Zîz: hesas
Hişyar: *rastnivîsîn!*
Ev pênc sal in: *rastnivîsîn!*
Papor: Keştiyên ku bi buxarê dixebitin
Çelê erbîniyê: = çelê ’erbe’îniyê: çelê erebî, çelê giran
Perde vegirtin: perde kişandina di navbera du tiştan de
Xame: qelem
Daketin erdê: danîn erdê (ji bo çûk û balafiran)
Mamoste: dersdar, mu’elim
Hevalbend: mutefîq
Pereyên xwe: *rastnivîsîn!*
Niha: *rastnivîsîn!*
Dot: keç
Lewitîn: pîs bûn
Xwe bera avê da: xwe berda avê, xwe avêt avê
Qîrker: telal. *«Agir ket mala qîrker, kesî bawer nekir».*
Arî: Xweliya şewitî. *«Ariya ber tifika xwe nadim birinca xelkê».*
Topên balafirşikên: ew celeb çek e ku mirov pê şerê balafiran dike û wan dide erdê.
Pertaw: = pertew, perto: tîrêj
Hawîr: komek kesên ku bi eynî pirs û babetê ve mijûl dibin.
Çandinî: ziraet
Devî: devîçirk, tûm, kem, kurs,darkolik, teraş, dirî, hejik, pûte
Ber pê diçû: ber bi wî diçû
Weşînek: weşandina bernameyekê bi riya radyo yan jî televîzyonê
Civangeh: cîhê ku mirov civanê dide hev û hevûdu lê dibîne, cîhê civanê, cîhê randevûyê, cîhê hevûdu dîtinê
Serhoste: hosteyê ku serektiya hosteyan dike û serekê wan e.
Hostekar: hoste
Bihingeh: cîhê ku mirov xwe lê vedihesîne û îstirehet dike.
Dagerîn: vegerîn
Şikênandin: şikinandin, şehandin, şeh kirin
Nesaxî: nexweşî
Pengav: cîhê ku av tê de pengiviye
Xarê mîhan: keriyê mîhan
Boşê dewan: keriyê hêştiran, keriyê deveyan
Nijdeyê hespan: keriyê hespan
Berxurdar: pardar, behredar
Hatinên erdê: dahatên erdê.

FERHENGOKA

Memê Alan

Amadekar : Mehmed UZUN

kurdî	*tirkî*	*fransızî*	*îngilîzî*
mifte, kilît	anahtar	clé	key
bergîr, hespe baran	beygir	cheval de trait, cheval de labour	packhorse
xezîne, define, gencîne	hazine	trésor	treasure
sûk, çarşî, bazar	çarşı, bazar	marché	market
havîngeh	yazlık konut	résidence d'été, lieu d'estivage	summer residence, holiday resort cattle's summering area
mîrasxwar, mîratxwir	mirasçı	héritier	heir
haşer û maşer : roja qiyametê	kıyamet günü	jour du Jugement Dernier	Last Judgement Day

xulîn : dengê avê	su sesi	murmure de l'eau	murmur
delîlê heyiriyan : rêberê bêçareyan	çaresizlerin rehberi	guide des infortunés	guide of the wretched
dehiye : qurban	kurban	sacrifice, victime	sacrifice, victim
hermet : xanim	hanım	dame	lady
tenbî : qewîtî	tembih	recommandation, avertissement	recommendation warning
şalûl	baştankara	mésange	tit (mouse)
qonax : menzîl	mesafe, konak	étape, relais	stop, stopping place
kokim : kal	yaşlı	vieux, vieillard	old
galegot : şayia	söylenti	rumeur	rumour
kuriyê behre : caniyê kûvî yê behrê	denizaltı	hippocampe	hippocampus
serac : kesê ku zînan çêdike	saraç	sellier	saddler
çîn : neqş	nakış işleme	broderie, ornement	embroidery, ornament
şewla rojê : tîrêja roja	güneş ışını	rayon de soleil	ray
lîwan : hesinê gemê	gem	mors	bit
lewend : bedew û bi bejn û bal	yakışıklı	beau, élancé, de belle allure	beautiful, slender, good-looking
perwaz : fir	uçuş, uçma	vol	flight
wexm : bîhna nexweş, wexmê miriyan	kötü koku, ölü kokusu	odeur de putréfaction, puanteur	stink, stench
çêlikê şêran : têjikê şêran	aslan yavrusu	lionceau	lion cub
stêle : musteheq, layiq	layık	digne	worthy of, deserving
avaker	imar eden, mimar	batisseur	builder
ferş : teht	döşeme taşı	dalle de pierre	stone slab
simsimî	benekli	tacheté, tavelé	spotted, dotted, speckled, packmarked
mêrkuj	katil	assassin	assassin, murderer
navkêl	bel	reins	kidneys
gûş, goşe	köşe	coin, angle	corner
sergewer : malmezin, torin	asilzade	noble	noble
hênijîn	uyuklamak	somnoler, s'assoupir	to doze, to snooze, to feel drowsy
perwa : tirs	korku	peur	fear
bêperwa	korkusuz	intrépide, preux	intrepid, valiant
dilketî	aşık	amoureux	in love, person in love
kir, kirin	eylem	acte, action	act, action
tem	niyet, arzu	désir, intention	desire, wish, intention
tem kirin	niyet etmek, arzu etmek	désirer, avoir l'intention de	to desire, to wish, to intend to
lezgîn	çevik	agile, leste, alerte	agile, nimble, alert
binanî ; devê tûjê şûr	kılıcın keskin ağzı	le fil de l'épée	the edge of the sword
qonç : boçik	potinin çekilen uzantısı	la tige de la botte	boot's let
pêda pêda : berebere,peyderpey	peyderpey, giderek	petit à petit,progresivement	little by little, progressively
eylo	kartal	aigle	eagle
çilka baranê : dilopa baranê	yağmur damlası	goute de pluie	rain's drop
şapik	pantalon	pantalon	trousers, pants
gengaz : hêsan	kolay	facile	easy
rivên : rivîn, pêtî	alev	flamme	flame
şadimanî, şahî	sevinç, şenlik	joie, liesse, fête	joy, jubilation, celebration
kok : xeml, xweçêkirin	süsleme	toilette, maquillage	toilet, make-up
xwe kok kirin	süslenmek, güzelleşmek	se faire beau, se maquiller	to get spruced, to make-up
talaz : toz	toz	poussière, détritus	dust, rubbish, refuse
berger : kesê ku li ber digere	rica eden, yalvaran	suppliant	supplicant
reml, fal	fal	bonne aventure	fortune
remldar: kesê ku remlê davêje	falcı	diseur de bonne aventure	fortune-teller
keviya avê : kenarê avê	su kenarı, sahil	le bord de l'eau	water's edge

avan	yardakçı	courtisan, flagorneur	flatterer, fawner
serdilk	aziz, sevgili	favorite, chérie	favorite, beloved, cherished
girgîn	azgın, öfkeli	furieux, emporté	furious, hot-tempered
liyan	zayıf, acılı	faible, meurtri	weak, wounded
bodek, ehmeq	budala	idiot, stupide	idiot, stupid
gurr : gef û gurr	tehdîd	menace	menace, threat
gef û gurr dan	tehdit etmek	menacer	to threaten
ebeboz : pêxwas	lumpen	voyou	hoodlum, hooligan
ebabelek : fesad	fesatçı	intrigant	scheming
hêl : qewet, hêz	güç	force, puissance	strength, power
bi hêl, bi qewet	güçlü	puissant, fort	powerful, strong
ji hêl ketin	bitkin düşmek	être à bout de force	to be exhausted, to be at the end of one's tether
mehfûr	halı	tapis	carpet
pêrçenk : şevşevok	yarasa	chauve-souris	bat
hişmetkar : heyran	hayran	admiratif	admiring
hişmetkar mayin	hayran kalmak	être admiratif, admirer	to admire
bêtar: gelek zêde, felaket	fazla, haddinden fazla	excessivement, terriblement	excessively, terribly
meqet : mînder	minder	coussin	cushion
kelîşo : cilşo	çamaşırcı	laveuse, femme qui fait la lessive	washerwoman
mihrîvanî : dilovanî	şefkat, muhabet	tendresse, affection, clémence	tenderness, affection, clemency
bijî	yele	crinière	mane
bijiyê şêran	aslan yelesi	crinière du lion	lion's mane
mekarî : dek, fêl	hile	ruse, intrigue	guile, trickery
tiling : dêl	kancık	chienne (insulte)	bitch
dûşk : diş	baldiz	belle-sœur	sister in law
dimik : serê nikil	gaga ucu	le bout du bec	tip of beak
xewle	tenha	isolé, à part, aparté	aside
xewle kirn	özel görüşmek	faire un aparté	to have a private talk
meterîs : sîper, çeper, kozik	siper	tranchée	trench
lek	10.000	10.000	10,000
derbest, çardar	sedye	brancard	stretcher, shaft
kuşim	alay	moquerie	mockery
li kesekî kuşim kirin	biriyle alay etmek	se moquer de quelqu'un	to make fun of s.o.
seypisan : kuçikbav	köpekoğlu	fils de chienne	son of a bitch
pabûsî : pê maç kirin	ayak öpme	baisser le pied	to kiss the feet
pêlepaş : berepaş	geri geri gitmek	à reculons	backwards
lehîzvan, lîstikvan	oyuncu	joueur	player
şetrenc : kişik	satranc	échec	chess
segman : nîşangirê baş	nişancı	bon tireur	good shot
peya, peyar	piyon	pion (échecs)	pawn
kiş	mat	échec et mat	checkmate

hufefuf : dengê pelan
çîrkeçîrk : dengê ben û şirîtan
gulabdîn : xemla zerîn a ku bi şiklê gul de hatine neqşandin
berbejn : nivişta ku bi dirêjahiya xwe qasî bejna kesê ku dixwazin ji nezerê biparêzin, li serê ayet ten nivîsîn, dipêçin dikin nav hicabeke ji şima û paşiyê dixin stûye xwe.
merbend: hesinê li lingekî hespê dixin û bi singekî ve girêdidin
qeyd : hesinê ku pe herdu lingen hespê bi hev re girê didin.
tûk û gulmit : qaçil û girêk (ê darekî)
serhevde : pozdaxî, eyba kesekî ku dikarin bidin rûyê merivek wî
berkiş : di şetrencê de derba berê kişê
ferzîn : di şetrencê de wezîr